

ચર્ચા ૦૧

[રાગ પટમંજરી]

સિદ્ધ : લુઈ પાદ

કાઆ તરુબર પાંચ બી ડાલ,
ચંચલ ચિત્ત પૈઠો કાલ!
દ્રિઢ કરિયા મહાસુખ પરિમાના!
લુઈ ભણઈ ગુરુ પૂછ્યા જાન.!.....ધ્રુવ પદ
સાલ સમાહિઆ કાહિ કરિઆઈ,
સુખે દુઃખે તે નિચિત મરી આઈ!
એદી એ ચંદ્રિકા બાંધ કરનાક પાટેર આસ,
શૂન્ન પાખ ભીડી લાહુરે પાસ!
ભણઈ લુઈ અમહે જહાને દીઠા,
ધમણ કમણ બેણી પાંડી બેઈઠા!

શબ્દાર્થ :

તરુબર : વૃક્ષ, પૈઠો : પ્રવેશ્યો, દ્રિઢ : દઢ, પરિમાના : જાણ્યું, ભણઈ :
કહે છે, જાન : જાણ, નિચિત : નિશ્ચિત, લાહુ : લાવો, પાસ : પાસે, સાલ
સમાહિઆ : ધ્યાન સાધના, જહાન : ધ્યાન, ધમણ કમણ : શ્વાસ-ઉચ્છ્વાસ,
બેણી : બંને, પાંડી : પાલખ.

અનુવાદ :

દેહ એક સુંદર વૃક્ષ છે. તેને પાંચ જ ડાળ છે.
ફક્ત ચંચળ ચિત્તમાં જ કાળ પ્રવેશી શકે છે.
તે મહાસુખને પામી દ્રઢ બનો.
લુઈ કહે છે, ગુરુને પૂછીને જાણો!.....ધ્રુવ
ધ્યાન, સાધના શા માટે કરવી?

દુઃખ કે સુખમાં બધાએ નિશ્ચિત રીતે મરવાનું તો છે જ.
 લયના બંધનને અને સુવ્યવસ્થિત થવાની ઈચ્છાને ટાળવી.
 શૂન્યતાની પાંખ પર સવાર થઈ, તેને અમારી પાસે લાવો!
 લુઈ કહે છે મેં તેમને ધ્યાનમાં જોયા છે.
 તે શ્વાસ અને ઉચ્છ્વાસની પાલખ પર બેઠા છે.

સમજૂતી :

અહીં દેહને પાંચ ડાળવાળું વૃક્ષ કહ્યું. આ પાંચ ડાળ પર કાળ બેસતો નથી, પરંતુ તે ડાળને ધારણ કરનાર થડ પર કાળ બેસે છે. જો તે થડ ચંચળ રહે તો જ કાળ અહીં પ્રવેશી શકે. આપણે ડાળ પર પંખીઓ બેસે, ફળને વેડે, તેની ચિંતા કરીએ છીએ. થડરૂપી મન પર કંઈ બેસે તે જોતા નથી. તેની ચંચળતા પણ દૂર કરતા નથી. ડાળ જેવો ઈન્દ્રિયોનો સ્વભાવ છે, તે ચંચળ જ રહે, સ્થિર થવાનું છે, તે મનરૂપી થડને થવાનું છે. તેની અસ્થિરતા ભયાવહ છે.

તેને દ્રઢ કરવા શું કરવું? મહાસુખ પામી તેને દ્રઢ કરવું. ફક્ત સુખ, મનને દ્રઢ કરી શકતું નથી કે ફક્ત દુઃખ પણ મનને ચંચળ કરી શકતું નથી. તેને દ્રઢ કરવા માટે ‘મહાસુખ’ પામવું ખૂબ જરૂરી છે. તે મહાસુખ કઈ રીતે મળે? જાતકના મનમાં આ પ્રશ્ન ઉઠશે, તે લુઈ પાદને જાણ લતી, તેથી તે કહે છે સદ્ગુણે તે પૂછ! આમ, જાતકને સત્ય જાણવા માટે સજ્જ કરવામાં આવે છે.

જાતક સામો પરિપ્રશ્ન પૂછે છે, આ બધી ધ્યાન સાધના શા માટે કરવી? દુઃખમાં દુઃખી થઈને કે સુખમાં સુખ ભોગવીને અંતે મૃત્યુ જ પામવાનું છે, તે તો નક્કી છે!

આ લય અને સુગમ્ય થવાની ઈચ્છા ટાળવી. શૂન્યતાની પાંખોના આધારે જ તે મહાસુખને ઘરે લાવવું.

લુઈ કહે છે, ‘મેં ધ્યાનમાં તેનું દર્શન કર્યું, તે શ્વાસ અને ઉચ્છ્વાસના પાલખ પર બેઠા છે!’

આ રીતે ઈન્દ્રિયરૂપ ડાળડાખળા નહીં, મનરૂપી થડને સ્થિર કરવું. આભમાં રહેલી બાહ્ય સુગમતા કે લય નહીં પણ શૂન્યતાના આધારે મહાસુખ પામવું. પ્રાણાયામની મહત્તા દર્શાવવા શ્વાસ અને ઉચ્છ્વાસને પાલખ કહી. તેના પર

મહાસુખને બેઠેલ દર્શાવ્યું છે. તે બે સ્થાન પર બેઠેલ છે. અર્થાત સ્વચંચળ છે. જો બંને, સ્થાન- પાલખ- સરખી ઊંચાઈ પર ન હોય તો મહાસુખ સ્થિર નહીં બેસી શકે. જો બંને પાલખ - સમ પર- જોડાજોડ હોય તો મહાસુખ સ્થિર બેસી શકે. જે દિવસે પાલખ સમ પર, જોડાજોડ નહીં હોય તો તેના વિવર્તન, હલનચલનથી મહાસુખને (ચીપટી આવશે) માટે મહત્ત્વ ધમણ-કમણ (પ્રાણાયામ)નું છે.

ચર્ચા ૦૨

[રાગ : ગબડા]

સિદ્ધ : કુક્કુરિ પાદ

દુલિ દુરિ પિતા ધરણા ન જાઈ,
રુખેર તેન્તાલિ કુમ્ભીરે ખાઈ!
આંગણા ઘરપણા સુન ભો, બિઆતી!
કાનેત ચોરે નિલ અધરાતી.....ધ્રુવ
સુસરા નીદ ગેલ બહુડી જાગા,
કાનેત ચોરે નિલ કા ગઈ માગ્ગા!
દિબસઈ બહુડી કાઉ ડરે ભાગા,
રાતી ભઈલે કામરુ જાગા!
અઈસન ચાર્ય કુકુરિપા ગાઈડા,
કોડી માજહે અકું હિનહિ સમાઈડા!

શબ્દાર્થ :

દુલિ : કાચબા, દુરિ : દૂધ, પિતા : બકડિયું, ધરણા : ભરવું, રુખેર તેન્તાલિ : આંબલીનું વૃક્ષ, કુમ્ભી : મગર, બિઆતી : વિદુષી, કાનેત : કર્ણકૂલ, અધરાતી : મધ્ય રાત્રે, બહુડી : પુત્રવધુ, માગ્ગા : ભાગ્યો, કાઉ : કાગડો, કામરુ : કામદેશ, અઈસન : આવી, ચાર્ય : ચર્ચા, કોડી : કરોડ, માજહે : વચ્ચે, અકું : એક, હિનહિ : માત્ર, સમાઈડા : સમજશે.

અનુવાદ :

ભાઈ, કાચબીના દૂધના બકડિયા ન ભરી શકાય.
મગર આખી આંબલી ખાઈ ગયા.
હે વિદુષી! સાંભળ! ઘરના વાડામાંથી અધરાતે ચોર કાનનું બૂટિયું લઈ ગયા!
સસરો તો સૂતો હતો.

પણ વહુ તો જાગતી હતી!
ચોર કાનનું કુંડળ ચોરી લઈ ગયો છે,
તે ક્યાં ગયો તે કોને પૂછવું?
દિવસના સમયે તો વહુ કાગડાથી ડરે છે
અને રાત પડે છે તો કામરૂ દેશમાં ભાગી જાય છે!
આવી ચર્ચા કુકુરિપા? એ ગાઈ છે.
જે કરોડો લોકોમાંથી એક પણને નહીં સમજાય.

સમજૂતી :

સંસારમાં રહી રહી, સંસારના બધા જ ક્ષણિક ભોગ ભોગવતા ભોગવતા,
બોધિ સત્ત્વને પામવાની મથામણ તે શું છે?

કાચબીના દૂધના બકડિયા ભરવા, મગરનું આંબલી ખાઈ જવું, ઘરના
ફળિયામાંથી કાનનું બૂટિયું ચોરાઈ જવું, તે સમયે વહુનું જાગતા હોવું, દિવસના
કાળા કાગડાથી ડરવું અને કાળી ડીબાંગ રાત્રિમાં વહુનું કામરૂદેશમાં ચાલ્યું
જવું, તેના જેવી ઘટનાઓ છે! કરોડોમાંથી એક જ વ્યક્તિ આ નિર્રથક
મથામણને સમજી, સ્થૂળ ભોગો છોડી, મહાસુખને પામવા માટે મથે છે.